

Profielkeuze 3 vwo

Het Schoter

2018-2019

Inhoud

Ter inleiding	3
Algemeen	4
De Tweede Fase	4
Profielen	4
TTO	5
Het examen	5
Doorstroming naar het vervolgonderwijs	6
De keuzes van het Schoter	7
Uitgangspunten	7
Lijst van afkortingen	8
De keuze van de leerling	9
Tabellen.....	10
Overzicht profielen	11
De vakken in de Tweede Fase	15

Ter inleiding

Beste leerlingen, beste ouders,

Dit jaar kiezen alle leerlingen in de derde klas een profiel. Met dit boekje bieden wij aanvullende informatie over de keuzemogelijkheden die jullie hierbij hebben en de consequenties die bepaalde keuzes hebben op bijvoorbeeld een toekomstige studie of beroep.

Kiezen op Het Schoter is een samenspel tussen de leerling, ouders, de mentor en, indien gewenst, de vakdocent en/ of de decaan. Leerlingen worden gestimuleerd om tot een bewuste en persoonlijk passende keuze te komen. Dit keuzeprocess wordt ondersteund door het vak Loopbaanoriëntatie en – Begeleiding (LOB).

Veel succes bij het maken van deze keuze!

Anouk Filius
decaan tto, atheneum, havo, mavo
a.filius@schoter.nl
Kamer 320

Algemeen

De Tweede Fase

Met de term Tweede Fase wordt het onderwijs in de vierde en vijfde klas van de havo en de klassen vier, vijf en zes van het vwo aangeduid. De bedoeling van de Tweede Fase is leerlingen een brede basis te bieden, waarin er aandacht is voor zowel kennis als vaardigheden, waarbij rekening wordt gehouden met verschillende leerstijlen en leerniveaus van de leerlingen en waar leerlingen op een juiste manier worden voorbereid op het vervolgonderwijs.

Profielen

In de Tweede Fase dienen leerlingen een profiel te kiezen. De profielen bestaan uit een gemeenschappelijk deel, een profieldeel, een keuze examenvak en een examenvak in het vrije deel.

Gemeenschappelijk deel

Binnen de Tweede Fase volgen alle leerlingen een pakket van algemeen vormende vakken, het zogenaamde gemeenschappelijke deel. Voor het vwo bestaat het gemeenschappelijke deel uit de vakken: Nederlands, Engels, Frans of Duits, maatschappijleer, culturele en kunstzinnige vorming, global perspectives en lichamelijke opvoeding. Het cijfer van Maatschappijleer wordt met het cijfer voor het profielwerkstuk en het cijfer voor ckv of Art & Culture (TTO) gecombineerd tot één cijfer. De inhoud van de verschillende vakken wordt later in dit boekje beschreven.

Profieldeel

Daarnaast kiest iedere leerling een profiel. Een profiel bestaat uit een combinatie aan vakken die de leerling opleidt voor een bepaalde sector binnen het hoger onderwijs en de maatschappij. Er zijn vier profielen: Cultuur & Maatschappij (C&M), Economie & Maatschappij (E&M), Natuur & Gezondheid (N&G) en Natuur & Techniek (N&T). Ieder profiel heeft drie of vier verplichte vakken. Daarbovenop kiezen leerlingen vaak nog één profielkeuzevak om hun profieldeel aan te vullen tot in totaal vier profielvakken.

Keuze examenvak

Iedere leerling dient daarnaast examen te doen in een keuze examenvak. De school bepaalt de keuzemogelijkheden per profiel.

Vrije deel

De benaming vrij deel is enigszins misleidend. Het vrije deel wordt eigenlijk voornamelijk door de school ingevuld. Zo heeft het Schoter ervoor gekozen alle leerlingen binnen het vrije deel mentorlessen te laten volgen. Ook de werkweek in de voorexamenklas maakt deel uit van het vrije deel, evenals het onderdeel Loopbaanoriëntatie en – begeleiding (LOB).

Binnen het vrije deel kunnen leerlingen zelf nog een extra examenvak kiezen. Daar zijn wel een aantal voorwaarden aan verbonden. Zo dient het vak in het profiel als keuze-examenvak aangeboden worden. Overige richtlijnen voor het extra examenvak zijn als volgt:

- Een extra vak wordt toegestaan indien het past in het rooster.
- Als een leerling een extra vak kiest in de bovenbouw vwo dan telt dit ook mee in de bevorderingsrichtlijn (4 naar 5 en van 5 naar 6 vwo).

- Indien de overgang in gevaar komt, dan mag “de duim” worden gelegd op dit extra vak (of een ander keuze examenvak) om te bekijken of er dan wel bevordering mogelijk is. Er moet dan uiteraard nog wel een juist vakkenpakket overblijven. De leerling mag het extra vak dan alsnog behouden in het volgende leerjaar als het cijfer minstens een 5.0 is.
- Het vak wordt in principe gedurende het hele jaar 4 vwo gevolgd. De leerling en ouders tekenen hiervoor aan einde van klas 3 na het keuzetraject.
- Tevens moet er goedkeuring zijn van de eindvergadering in klas 3 om dit extra vak te mogen volgen.
- De leerling heeft de gelegenheid om dit vak na 4 vwo of na 5 vwo te laten vallen. Als een leerling of ouder niets laat weten na 4 vwo dan geldt het extra vak in 5 vwo opnieuw.
- In klas 6 vwo kan het extra vak alleen met goedkeuring van de teamleider komen te vervallen.

TTO

Leerlingen die het tweetalig vwo onderwijs volgen, zullen aan het eind van de derde klas het Junior College afsluiten met het Cambridge Checkpoint Exam. Dit examen wordt op school afgenomen en nagekeken door Cambridge International Examinations, onderdeel van Cambridge University in Engeland. Het niveau van dit examen is gelijk aan niveau B2 van het Europees Referentiekader.

Als je eenmaal een Junior Certificate TTO hebt, kun je in de bovenbouw kiezen voor het TTO programma. Dit houdt in dat je het vak Engels op een hoger niveau volgt, de vakken CKV (Art & Culture) en maatschappijleer (Social Science) in het Engels volgt, deelneemt aan een internationale uitwisseling, een internationale stage loopt en je PWS in het Engels schrijft.

Voor het vak Engels kun je in 4 vwo opgaan voor een Cambridge Advanced Certificate en neem je deel aan het pre-IB programma. In 5 en 6 vwo word je zowel opgeleid voor het reguliere examen Engels als voor het IB Language and Literature A examen. Dit examen wordt begin mei in 6 vwo afgerond. Het IB staat voor International Baccalaureaat. Je leert academische vaardigheden zoals het schrijven van analytische essays, kritische tekstanalyse en het houden van presentaties. Jouw Engels wordt beoordeeld op een near native niveau.

Het examen

Een vwo-leerling doet in principe examen in acht vakken. Dat worden er negen als een leerling ook in het vrije deel een extra examenvak kiest. Het examen binnen de Tweede Fase bestaat uit een tweetal onderdelen, het **schoolexamen (SE)** en het **centraal eindexamen (CE)**. Het SE en het CE zijn twee gelijkwaardige onderdelen en tellen beide voor vijftig procent mee voor het examencijfer. Sommige vakken bestaan alleen uit een schoolexamen dat dan volledig het eindcijfer bepaalt. Voorbeelden daarvan zijn maatschappijleer en culturele en kunstzinnige vorming. Iedere school geeft zelf haar SE vorm binnen de, door de overheid opgestelde voorschriften. Het SE bestaat uit schriftelijke, praktische en mondelinge toetsen die de kennis van de leerlingen toetst.

De vaardigheden worden getoetst in de vorm van **praktische opdrachten (PO)**.

Een bijzondere vorm van een PO is het **profielwerkstuk (PWS)**. Dat is voor alle leerlingen verplicht. Het PWS wordt voorbereid, opgezet en uitgevoerd binnen het vak Global Perspectives. Het heeft betrekking op ten minste twee vakken waarvan minstens één vak een profielvak moet zijn. Leerlingen kiezen hun eigen onderwerp. In principe werkt een leerling bij de uitvoering met een andere leerling samen. Iedere leerling besteedt tachtig klokuren aan dit onderdeel.

Leerlingen die niet aan de eisen van het schoolexamen voldoen, mogen niet deelnemen aan het centraal schriftelijk examen dat - zoals de naam al aangeeft - uitsluitend uit schriftelijke toetsen bestaat. De eisen van het SE worden jaarlijks vastgelegd in het Programma van Toetsing en Afsluiting. Dit zogenaamde PTA wordt ieder jaar uiterlijk op 1 oktober aan de leerlingen uitgedeeld.

Doorstroming naar het vervolgonderwijs

Het hoger onderwijs bestaat uit het wetenschappelijk onderwijs (wo) en het hoger beroepsonderwijs (hbo). Vooral in het eerste jaar van het wo en hbo is het uitvalpercentage aanzienlijk hoog. De Tweede Fase moet een betere aansluiting op het vervolgonderwijs bieden door brede, samenhangende vakkenpakketten en door het aanleren en trainen van vaardigheden zoals actief en zelfstandig leren. Ook is er aandacht voor de persoonsvorming. Persoonsvorming gaat onder andere over het ontwikkelen van persoonlijke kwaliteiten als aanpassingsvermogen, stressbestendigheid, onafhankelijkheid en flexibel gedrag. Bovendien neemt de oriëntatie op het vervolgonderwijs een eigen plaats in het onderwijsprogramma in Loopbaanoriëntatie- en Begeleiding (LOB), waardoor leerlingen beter, bewuster en gemotiveerder zullen kiezen voor een vervolopleiding.

Opleidingen in het hoger onderwijs mogen eisen stellen aan de vakken waarmee studenten instromen. In dit verband gelden de termen **doorstroomrechten** en **doorstroomrelevante vakken**. Daarmee wordt aangegeven met welke extra vakken leerlingen toelaatbaar zijn tot het hoger onderwijs. Zo kunnen leerlingen met het profiel N&G een groot aantal opleidingen in de sector economie gaan volgen als zij examen hebben gedaan in het vak economie of bedrijfseconomie. Economie en bedrijfseconomie zijn dus doorstroomrelevante vakken. Ten aanzien van de doorstroomrechten geldt verder dat opleidingen minimaal één profiel zonder verdere eisen moeten toelaten. Wel kunnen opleidingen eisen dat een leerling in dat profiel een bepaald profielkeuzevak gekozen heeft. Zo eisen de technische studies vaak natuurkunde en wiskunde b binnen het profiel N&G.

Overzicht doorstroomrelevante vakken wo

In het volgende overzicht is een aantal veelgekozen studies op wo-niveau weergegeven met hierbij de doorstroomrelevante vakken of profielen.

International Business	wA/wB
Bedrijfseconomie	wA/wB
Kunstmatige Intelligentie	wA/wB
Informatica	wA/wB
Bewegingswetenschappen	NG (met na), NT
Biomedische wetenschappen	NG (met na), NT
Geneeskunde	NG (met na), NT
Bouwkunde	NG (met na + wB), NT
Psychologie	Geen aanvullende eisen
Gezondheidswetenschappen	Geen aanvullende eisen
International studies	Geen aanvullende eisen
Liberal Arts and Sciences	Geen aanvullende eisen
Pedagogische wetenschappen	Geen aanvullende eisen
Bestuurskunde	Geen aanvullende eisen
Criminologie	Geen aanvullende eisen
Rechtsgeleerdheid	Geen aanvullende eisen

De keuzes van het Schoter

Uitgangspunten

In de wet is geregeld:

- welke vakken in het gemeenschappelijk deel en de verschillende profielen zitten;
- welke studielast elk vak heeft;
- aan welke minimumeisen de keuzes van de leerling moeten voldoen.

De wet laat het aan de scholen over te regelen:

- welke profielkeuzevakken een school aanbiedt binnen wettelijk vastgestelde kaders;
- welke vakken de leerling als keuze examenvak kan kiezen;
- wat de samenstelling van het vrije deel is;
- welke voorwaarden er gesteld worden aan de combinatie van bepaalde vakken;
- op welke manier aan het 'vaardighedenonderwijs' invulling gegeven wordt.

Het Schoter wil aan een goede keuze voor een vervolgopleiding meewerken:

- door een goed informatie- en begeleidingssysteem te bieden;
- door leerlingen zowel een voorlopige als een definitieve profielkeuze te laten maken;
- door ouders of begeleiders te betrekken in de keuze voor het profiel;
- door aandacht te besteden aan LOB en persoonsvorming, zodat leerlingen gestimuleerd worden erachter te komen wie zij zijn, wat zij kunnen en willen om zo te ontdekken wat er bij hen past.

Het Schoter volgt voor de profielkeuze het volgende tijdpad:

Oktober tot mei	KeuzeWeb (online programma voor LOB)
Januari en februari	Profielkeuzevoorlichting aan ouders door decaan Profielkeuzevoorlichting aan leerlingen door decaan Stage (vrijwillig) Beroepenpresentaties leerlingen
Februari	Adviezen vakdocenten Introductie nieuwe vakken
Maart tot mei	Invullen voorlopige en definitieve profielkeuze Mentorgesprekken

Lijst van afkortingen

ak	aardrijkskunde
beco	bedrijfseconomie, ondernemerschap en financiële zelfredzaamheid
bi	biologie
bsm	bewegen, sport en maatschappij
ckv	culturele en kunstzinnige vorming
Du	Duits
ec	economie
En	Engels
Fa	Frans
fi	filosofie
gpr	global perspectives
gs	geschiedenis
kudr	kunst (drama)
kubv	kunst (beeldende vormgeving)
lo	lichamelijke opvoeding
lob	loopbaanoriëntatie en –begeleiding
ma	maatschappijleer
ml	mentorles
na	natuurkunde
Ne	Nederlands
sk	scheikunde
tto	tweetalig onderwijs
wa	wiskunde a
wb	wiskunde b
wc	wiskunde c

De keuze van de leerling

Kiezen betekent hier: de leerling moet:

- een van de vier profielen kiezen;
- één profielvak kiezen (bij het profiel N&T liggen de profielvakken al vast)
- de keuze voor een keuze examenvak maken;
- eventueel één examenvak in het vrije deel kiezen.

Bij deze keuzes is het van belang te letten op:

- de aanleg en de interesse voor bepaalde vakken;
- de doorstroommogelijkheden die bepaalde vakken geven;
- de totale belasting.

Tabellen

Studielastverdeling 4, 5 en 6 vwo															
Gem deel															
C&M	4V	5V	6V	E&M	4V	5V	6V	N&G	4V	5V	6V	N&T	4V	5V	6V
Ne	3	3	3		3	3	3		3	3	3		3	3	3
En	2	3	2		2	3	2		2	3	2		2	3	2
Du/Fa	2,5	3	2,5		2,5	3	2,5		2,5	3	2,5		2,5	3	2,5
Ma	0	2	0		0	2	0		0	2	0		0	2	0
GPR	2	1	0		2	1	0		2	1	0		2	1	0
Ckv	1	0	0		1	0	0		1	0	0		1	0	0
LO	2	1	0,5		2	1	0,5		2	1	0,5		2	1	0,5
Profielvakken															
C&M				E&M				N&G				N&T			
WiC/WiA	3	2/3	3	WiA/WiB	3	3/3,5	3	WiA/WiB	3	3/3,5	3	WiB	3	3,5	3
Gs	2	2	3	Ec	2	2	3	Bi	2	2	2	Na	2	2	3
Ak	2	2	2	Gs	2	2	3	Sk	2	2	3	Sk	2	2	3
Profielkeuzevakken															
Fa	2,5	3	2,5	Fa	2,5	3	2,5	Na	2	2	3	Bi	2	2	2
Du	2,5	3	2,5	Du	2,5	3	2,5	Ak	2	2	2				
Fi	2	2	2	Ak	2	2	2								
Kudr	2	2	3	Beco	2	2	3								
Kubv	2	2	3												
Keuzevak															
Fa	2,5	3	2,5	Fa	2,5	3	2,5	Ec	2	2	3	Ec	2	2	3
Du	2,5	3	2,5	Du	2,5	3	2,5	Fi	2	2	2	Fi	2	2	2
Fi	2	2	2	Fi	2	2	2	Ak	2	2	2	Ak	2	2	2
Bsm	3	2	0	Ak	2	2	2	Na	2	2	3	Bsm	3	2	0
Kudr	2	2	3	Bsm	3	2	0	Bsm	3	2	0	Kudr	2	2	3
Kubv	2	2	3	Kudr	2	2	3	Kudr	2	2	3	Kubv	2	2	3
				Kubv	2	2	3	Kubv	2	2	3	Beco	2	2	3
				Beco	2	2	3	Beco	2	2	3				
Talen/beta	0	2	0		0	2	0		0	2	0		0	2	0
PWS	0	0	1		0	0	1		0	0	1		0	0	1
ML	1	1	1		1	1	1		1	1	1		1	1	1
TTO	3	4	4		3	4	4		3	4	4		3	4	4
Minimale SLU's vakkenpakket vwo (zonder extra vak):															
C&M				E&M				N&G				N&T			
lessen	24,5	26	20		24,5	27	16		24,5	27	20		24,5	27,5	21

Keuzeformulier instroom vwo

Naam:

Handtekening leerling:

Handtekening ouder:

Gemeenschappelijk deel			
☒ Nederlands	☒ Engels	☒ maatschappijleer	☒ ckv
☒ lich. opvoeding	☒ x global perspectives	☐ Frans	☐ Duits

Profiel			
☐ C&M	☐ E&M	☐ N&G	☐ N&T
☒ geschiedenis	☒ x geschiedenis	☒ x biologie	☒ x biologie
☒ aardrijkskunde	☒ x economie	☒ x scheikunde	☒ x scheikunde
☐ wiskunde A	☐ wiskunde A	☐ wiskunde A	☒ x natuurkunde
☐ wiskunde C	☐ wiskunde B	☐ wiskunde B	☒ x wiskunde B

<i>Kies 1 profielkeuzevak</i>	<i>Kies 1 profielkeuzevak</i>	<i>Kies 1 profielkeuzevak</i>	<i>Niet van toepassing.</i>
☐ Frans	☐ Frans	☐ natuurkunde	
☐ Duits	☐ Duits	☐ aardrijkskunde	
☐ kunst (alg + drama)	☐ aardrijkskunde		
☐ kunst (alg + bv)	☐ bedrijfseconomie		
☐ filosofie			

<i>Kies 1 keuze examenvak</i>	<i>Kies 1 keuze examenvak</i>	<i>Kies 1 keuze examenvak</i>	<i>Kies 1 keuze examenvak</i>
☐ Frans	☐ Frans	☐ aardrijkskunde	☐ aardrijkskunde
☐ Duits	☐ Duits	☐ kunst (alg + drama)	☐ kunst (alg + drama)
☐ kunst (alg + drama)	☐ kunst (alg + drama)	☐ kunst (alg + bv)	☐ kunst (alg + bv)
☐ kunst (alg + bv)	☐ kunst (alg + bv)	☐ bsm	☐ bsm
☐ bsm	☐ bsm	☐ economie	☐ economie
☐ wiskunde A	☐ aardrijkskunde	☐ bedrijfseconomie	☐ bedrijfseconomie
☐ filosofie	☐ bedrijfseconomie	☐ natuurkunde	☐ filosofie
	☐ filosofie	☐ filosofie	

Extra examenvak	
☐ Ja, ...	☐ Nee

Vervangend vak bij dyslexie	
☐ Ja, ...	☐ Nee

Let op:

- X = verplicht, = keuze
- Kies een vak maximaal één keer
- De vakken kunst (algemeen en drama), kunst (algemeen en beeldende vorming) en bsm mogen niet samen worden gekozen. Heb je als 'keuze examenvak of profielkeuzevak' gekozen voor een van deze vakken, dan kunnen de overige vakken dus niet als 'extra examenvak' worden opgenomen.

De vakken in de tweede fase

aardrijkskunde

vwo

Aardrijkskunde bestudeert zowel de ingerichte als de natuurlijke omgeving. Voor de aardrijkskunde is een omgeving pas echt interessant als die op de ene plek anders is dan op de andere plek. Dat betreft ook het verschil in gebruik van de ruimte en de ideeën daarover (cultuur). Aardrijkskunde is een vak voor iedereen die oog en oor heeft voor de dingen die om ons heen gebeuren, vlakbij en ver weg. Er zijn vele aspecten van de maatschappij die bij aardrijkskunde aan bod komen: natuurkundige en sociale, maar ook politieke en economische aangelegenheden.

Al deze aspecten komen aan bod op verschillende niveaus. In eerste instantie op grote schaal zoals de samenhang en verscheidenheid in de wereld of het mondiale milieuvraagstuk. Maar ook op kleinere schaal, denk aan landen en/of gebieden, worden actuele vraagstukken behandeld. Daarnaast besteden we aandacht aan regionale en lokale vraagstukken in de eigen omgeving.

In grote lijnen is het de bedoeling dat je leert met andere ogen naar de omgeving te kijken. Daarvoor moet je in de loop van klas 4,5 en 6 ook veel vaardigheden leren waarbij het gebruik van de atlas en computer de belangrijkste zijn.

bedrijfseconomie, ondernemerschap en financiële zelfredzaamheid

vwo

Waar economie gaat over consumenten, producenten, overheid en het buitenland richt bedrijfseconomie zich op organisaties, hoe een bedrijf te starten en welke financiële keuze jijzelf moet maken. Zo leer je over de verschillende bedrijfsvormen (eenmanszaak, besloten- en naamloos vennootschap) en onderzoeken wij welke keuzes ze moeten maken als het gaat om reclame, prijsbeleid, kosten, investeringen en het aantrekken van kapitaal.

Je leert hierbij om aan de hand van verschillende bronnen de juiste informatie te halen waarbij er vaak flink gerekend moet worden. Je kan na 2 jaar verschillende financiële overzichten, zoals balansen en begrotingen, opstellen.

Bij het onderdeel financiële zelfredzaamheid komend onderwerpen lenen, sparen, erven, schenken en samenleven aan bod. En bij het onderdeel ondernemerschap probeert jij als startende ondernemer een idee voor een eigen bedrijf te vertalen in een (klein) marktonderzoek, marketingplan (op één A4) en welke bedrijfsvorm past bij je bedrijf. Bovendien doen je in een groepje mee aan de landelijke competitie Bizzkidz. Wie weet sta je wel in de grote landelijke finale.

Om als leerling geschikt te zijn voor dit boeiende vak moet je een aantal eigenschappen bezitten: je moet goed informatie kunnen verwerken, behoorlijk goed kunnen rekenen en rekenen ook leuk vinden.

De kennis en vaardigheden die je bij dit vak opdoet kun je goed gebruiken voor een (bedrijfs)economisch opleiding. Je merkt tijdens de opleiding dat je een stapje verder bent dan leerlingen die dit vak niet hebben gevolgd. Bovendien heeft het vak nu als je een eigen bedrijf wilt beginnen of een managementfunctie wilt gaan vervullen. Ook doe je veel financiële kennis op die voor jou als privépersoon financieel nuttig kan zijn (hypotheekleningen, verzekeren etc.).

Bewegen, sport en maatschappij is een keuzevak op het Schoter. Dat is een goede zaak, omdat bewegen een heel belangrijke plaats in onze maatschappij inneemt. Dat is ten eerste te zien aan de grote belangstelling voor sport en bewegen. Daarnaast speelt bewegen ook een duidelijke rol bij een groot aantal beroepen.

Als eindexamenvak is BSM meer dan alleen maar sporten. Wat komt er dan meer bij kijken? Je zult moeten samenwerken met andere leerlingen aan bewegingsopdrachten. Dit houdt onder andere in dat je zelf een bijdrage levert aan de oefenstof en dat je organiserende taken uitvoert. Ook zijn er theorielessen waarin bijvoorbeeld EHBSO gegeven wordt. Ten slotte zijn er schriftelijke toetsen die betrekking hebben op de onderwerpen Bewegen en samenleving of Bewegen en gezondheid. Het vak wordt afgesloten met een schoolexamen.

Het Schoter heeft een convenant gesloten met de Academie voor Lichamelijke Opvoeding in Amsterdam. Het curriculum dat het Schoter aan de BSM leerlingen aanbiedt is van een dergelijk hoog niveau dat de ALO vertrouwen heeft in het vereiste niveau van onze BSM leerlingen. Onder begeleiding van de BSM docenten kunnen de leerlingen direct geplaatst worden op de Academie. Het is duidelijk dat studies aan de ALO aansluiten bij BSM. Maar er zijn meer studies waarbij extra inzicht in bewegen en het regelen daarvan goed van pas komen. Je kunt hierbij denken aan studies als fysiotherapie, mensendieck, sportrevalidatie, bewegingswetenschappen en sport, management en organisatie.

Als leerling hoef je geen bewegingswonder te zijn, maar je moet je goed realiseren dat er best wel wat fysieke eisen aan je gesteld worden.

Het vak biologie wordt in de bovenbouw volgens het nieuwe examenprogramma gegeven. Het nieuwe programma maakt gebruik van de concept-contextmethode. Het voordeel van deze methode is dat het programma zich richt op de centrale begrippen (concepten) in de biologie en de nadruk legt op de samenhang tussen de verschillende onderwerpen. Veel begrippen in de biologie komen steeds terug, maar zijn onherkenbaar verpakt in de lesstof. De concept-contextmethode is er juist op gericht om de belangrijkste begrippen steeds opnieuw toe te passen in een voor leerlingen relevante context, dus steeds vanuit het perspectief van 'Wat kun je ermee in het leven, in je beroep of in de wetenschap?'

Dit betekent dat heel praktijkgericht gewerkt wordt, met veel toegepaste biologie; boeiender en spannender dan de biologie uit de onderbouw. Naast de schriftelijke toetsen en de praktische opdrachten, leg je in de bovenbouw een biologieportfolio aan. In dit portfolio laat je zien hoe je de verschillende blokopdrachten hebt uitgevoerd.

Het vak culturele en kunstzinnige vorming heeft geen centraal examen, maar alleen een schoolexamen. Het omvat vier onderdelen:

- * culturele activiteiten
- * kennis van kunst en cultuur
- * praktische activiteiten
- * reflectie en kunstdossier.

Het gaat bij ckv niet in de eerste plaats om kennis, maar om het opdoen van culturele ervaringen. Een belangrijk deel van de studielast zul je doorbrengen in kunstinstellingen als een museum, theater

en filmhuis. Deze bezoeken bereid je grondig voor en na afloop maak je er een verslag van dat in je kunstdossier terecht komt. Het gaat er dus om dat je bewuster en gericht leert luisteren, kijken en lezen, met als uiteindelijk doel dat je meer plezier gaat beleven aan het deelnemen aan culturele activiteiten. Wat je leert aan kennis van kunst en cultuur, staat in dienst van dit doel.

Je begint het jaar met een algemene inleiding op het vak en de kunstdisciplines: beeldende kunst (bijvoorbeeld schilderkunst, maar ook architectuur), theater, dans, film en muziek.

Daarna ga je in de les aan de hand van een thema verder op de kunstdisciplines in. Daarnaast kies je in overleg met je docent verschillende culturele activiteiten zoals het bezoeken van een tentoonstelling, concert of theatervoorstelling. Je vult hierover altijd een kijk- of luisterwijzer in die je met verslagen en het lesmateriaal in je kunstdossier verzamelt.

Duits	vwo
--------------	------------

Duits is naast Engels de belangrijkste taal in Europa. Zeker voor ons in Nederland is Duits belangrijk omdat we op veel terreinen met Duitsland te maken hebben. Kennis van het Duits is bij veel beroepen handig of zelfs noodzakelijk, omdat de kans groot is dat je in het Duitstalige buitenland komt te studeren, te werken of met Duitstaligen te maken krijgt (honderd miljoen in Europa!). Enkele voorbeelden van beroepen waarbij Duits van belang is: fysiotherapie, verpleegkunde, toerisme, horeca, economische beroepen, werk met computers of elektronica, de wereld van de mode of toneel. En natuurlijk: leraar Duits!

De basis is gelegd in klas 2 en 3. Nu komt meer en meer de vrijere toepassing. In de lessen oefenen we weer met spreken, luisteren, schrijven en lezen. En je gaat je verder verdiepen in Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland. We vinden het erg belangrijk dat je goed leert communiceren in het Duits. Dat betekent dat in de klas sowieso Duits wordt gesproken. Je zult je woordenschat verder behoorlijk vergroten en je grammaticakennis verdiepen en perfectioneren. Je leert in klas 4 en 5 ook over de Duitse literatuur.

Naast goed kunnen communiceren, is lezen uitermate belangrijk. 50% van je eindexamencijfer wordt namelijk bepaald door het cijfer dat je voor de leestoets in het centrale examen (CE) haalt. We lezen daarom ook regelmatig korte en langere (literaire en actuele) teksten om het tekstbegrip en leesstrategieën te oefenen.

We werken in klas 4 met "Trabi Tour", een complete en moderne methode, waarin veel aandacht is voor kennis van land en volk. Toetsen zijn deels schriftelijke toetsen, waarin de opgedane kennis wordt teruggevraagd en toegepast. Daarnaast maak je praktische opdrachten die qua thema aansluiten bij de hoofdstukken uit de methode. In de lessen gebruiken we ook oefenstof uit oude examens en ander (digitaal) materiaal.

In 4 en 5 vwo krijg je nog RTTI-proefwerken en aan het eind van het 5de jaar ook al schoolexamens (SE). De overige schoolexamens volgen in 6 vwo. Je sluit het vak af met het CE. Literatuur, spreken, luisteren en schrijven worden door middel van SE's getoetst, lezen tijdens het centraal schriftelijk examen. Maar we hebben ook één SE lezen opgenomen om je te laten wennen aan het CE.

Vind je het moeilijk om te kiezen tussen Duits en Frans? Misschien vind je Duits makkelijker dan Frans. Maar nog belangrijker is het of je al veel met de taal doet of van plan bent te gaan doen.

economie	vwo
-----------------	------------

Economie is een vak dat over mensen gaat. Economie is bovendien een vak waar iedereen dagelijks mee te maken heeft. Als we zeggen dat economie over mensen gaat, dan bedoelen we te zeggen dat

economie vooral over de economische kant van het menselijk handelen gaat. Een econoom houdt zich dus niet bezig met het merkwaardige groepsgedrag van sommige voetballiefhebbers, maar met name met de behoeften die mensen hebben en de manieren waarop ze in die behoeften willen en kunnen voorzien.

In jouw geval is bijvoorbeeld je zakgeld en het geld dat je met een bijbaantje verdient, erg belangrijk. De hoogte van die bedragen bepalen of je in veel of weinig behoeften kunt voorzien. De prijzen van goederen en diensten bepalen overigens ook in hoeveel behoeften je kunt voorzien. Hoe welvarend je je eigenlijk voelt. Of hoe gelukkig.....?

En wat dacht je van studeren zélf? Studeren nu is een soort investeren in de toekomst. Dat is een economisch 'probleem'. En welke plaats je straks op de arbeidsmarkt gaat innemen, is een economisch vraagstuk. Dat je dan deel uitmaakt van de zogenaamde verzorgingsstaat, is een economisch gegeven. Dat die verzorgingsstaat ook betaald moet worden uit premies en belastingen, is een economisch probleem, zeker nu Nederland snel vergrijst en het aantal niet werkenden de pan uit dreigt te rijzen.

Economie gaat niet alleen maar over geld, ofschoon geld wèl vaak ter sprake komt. Niet alleen als inkomen, maar ook als prijzen, belastingen, subsidies, staatsschuld en noem maar op.....! En ook al maakt geld niet gelukkig, het maakt gelukkig wel rijk. En hoe rijk zijn we eigenlijk met z'n allen? Hoe is die rijkdom verdeeld?

Allemaal economie. Steeds gaat het over mensen, ook al zie je die niet altijd heel duidelijk achter alle getalletjes en alle economische kretologie. Steeds ook zijn het zaken die je elke dag tegenkomt. Jij, je vrienden en je ouders, de burens, iedereen...!

Economie is ook een 'doe-vak'. Natuurlijk moet je weten waar je het over hebt, maar je moet die kennis vooral kunnen toepassen. Je moet de economische pagina van een krant kunnen lezen. Je moet de bewegingen van de beurs begrijpen en soms kunnen voorspellen. Je moet loononderhandelingen van commentaar kunnen voorzien. Je moet weten waarom sommige landen rijk zijn en andere arm. Et cetera. Dat kun je allemaal pas goed als je het vak economie volgt. Dan gaat er een economische wereld voor je open, zeker niet de minst belangrijke wereld.

Economie wordt afgesloten met een schoolexamen en centraal schriftelijk examen. De gebruikte methode heet Lesbrieven van LWEO.

Engels	vwo
---------------	------------

Engels is een verplicht vak voor alle leerlingen in de bovenbouw van het vwo. De totale studielast wordt verdeeld over de klassen 4, 5 en 6 vwo.

Er wordt aandacht besteed aan de vier vaardigheden waarvoor in de onderbouw de basis is gelegd: lezen, luisteren, schrijven en spreken. Bij elk van deze vaardigheden horen opdrachten en toetsen die enerzijds de voortgang en vooruitgang in beeld brengen en anderzijds (rapport)cijfers opleveren. Je kunt denken aan luistertoetsen, spreekbeurten, het schrijven van brieven naast de gewone proefwerken. Ook voor het lezen van boeken en literatuurgeschiedenis krijg je cijfers.

Verder krijg je extra opdrachten, buiten de methode om, waar je geen cijfer voor krijgt. Voorbeelden zijn het lezen van artikelen uit Engelse kranten en het bekijken van tv-programma's op de BBC. Deze opdrachten zijn bedoeld om de vaardigheden te trainen.

Het schoolexamen toetst luisteren, spreken, schrijven en literatuur, maar begint pas in de vijfde klas. Het centraal schriftelijk examen aan het eind van 6 vwo toetst de leesvaardigheid.

Filosofie (wijsbegeerte) is een algemeen vormend vak. Het wordt gegeven in 4 vwo, 5vwo en 6 vwo. Het vak kent een schoolexamen en een centraal schriftelijk examen.

De westerse filosofie is al 2500 jaar oud. Als het goed is, leer je door filosofie op een ander manier te denken over bepaalde zaken. Deze manier van denken zal heel goed van pas komen in het vervolgonderwijs. Bij filosofie houd je je bezig met een aantal wezenlijke problemen, waarmee je in je leven te maken kunt krijgen. Er komen tijdens de lessen verschillende deelgebieden van de filosofie aan bod, die hun speciale vragen kennen.

Filosofische antropologie (mens zijn): Wat is het wezen van de mens? Waarin onderscheiden mensen zich van dieren? Wat is de verhouding tussen lichaam en geest? Wat is het onbewuste? Wat is de verhouding tussen gevoel en verstand?

Logica en retorica (redeneren en overtuigen): Wat is denken? Wat zijn geldige redeneringen? Hoe kun je een redenering zo brengen dat je je toehoorders overtuigt (zelfs als je niet gelijk hebt)?

Sociale filosofie (samenleven): Hoe ziet de ideale samenleving eruit? Welke ideale samenlevingen hebben verschillende denkers ontwikkeld? Waarom hebben pogingen om de ideale samenleving te verwezenlijken zo vaak tot een hel geleid?

Metafysica (zijn): wat is werkelijkheid? Wat is het verband tussen de werkelijkheid en ons denken? Wat is het verband tussen taal en werkelijkheid?

Oosterse filosofie: Wat zijn de verschillen tussen het westerse en het oosterse denken? Waarom is oosterse filosofie zo grenzeloos populair in het Westen? Waarom staan er boeddha's in de tuincentra in Nederland? Hindoeïsme, boeddhisme, Chinese filosofie, Zenboeddhisme, Gandhi.

Filosofie van de emotie: Leven we in een 'emocultuur'? Hoe kun je het ontstaan van emoties verklaren? Zijn er basisemoties die in alle culturen te herkennen zijn? Waarom zoeken we negatieve emoties op (bijvoorbeeld vrijwillig bang worden bij het bekijken van een horrorfilm)?

Kennisleer (kennen en weten): Wat is menselijke kennis? Hoe kun je weten dat je kennis overeenstemt met de werkelijkheid? Hoe kun je weten dat de werkelijkheid los van je kennis ook bestaat? Wat is het verschil tussen geldige en ongeldige kennis? Wanneer is kennis voor honderd procent betrouwbaar?

Wetenschapsfilosofie (kennen en weten): Wat is het verschil tussen gewone kennis en wetenschappelijke kennis? Waarom kan een astronoom wel een zonsverduistering voorspellen en een historicus niet een nieuwe oorlog? Kun je een onderscheid maken tussen echte wetenschap en nepwetenschap? Waar staat bijvoorbeeld de astrologie?

Eindexamen

Ieder jaar is er een onderwerp dat speciaal wordt uitgediept voor het schriftelijk examen. In het jaar dat jullie eindexamen doen is het onderwerp: kapitalisme en lichamelijkeheid. Hierbij komen onder andere de volgende vragen aan de orde:

- onze welvaart is enorm toegenomen, maar moeten we wel spullen willen gebruiken die gemaakt zijn men kinderarbeid en die gemaakt lijken om snel kapot te gaan?
- we zijn voortdurend met elkaar verbonden via onder andere Facebook en Instagram, maar hoe echt is dit contact?
- wat zeggen onze verlangens over onze cultuur en over de vraag wie we zelf zijn.

De eerste drie jaren hebben we langzaam maar zeker de geschiedenis van de oudheid, de middeleeuwen en de moderne tijd aan ons voorbij zien gaan.

Geschiedenis in de tweede fase bouwt de vergaarde kennis uit de onderbouw verder uit aan de hand van een drietal thema's. In 4 vwo staat één thema centraal en in 5 vwo komen er twee nieuwe

thema's aan bod. Deze thema overstijgen altijd meerdere tijdvakken zoals de ontwikkeling van het christendom, man-vrouw verhouding of oorlogen door de eeuwen heen?

Een ander vast thema in 5 vwo is staatsinrichting. Dit onderdeel richt zich op de regels en het spel van de politiek. Maar ook de maatschappelijke achtergronden van het politieke denken worden verder belicht: hoe, wanneer en waarom ontstonden de politieke stromingen en wat zijn de verschillen tussen de partijen waarop we kunnen stemmen?

We gaan dus op een iets meer wetenschappelijke manier naar de geschiedenis kijken. Geschiedenis, zo zullen we zien, is niet alleen een vak van feiten en jaartallen, maar ook een vak dat je aan het denken zet. Over de geschiedenis kun je discussiëren en dat zullen we zeker doen!

kunst (beeldende vormgeving)

vwo

Kunst (beeldende vormgeving) is een examenvak dat bestaat uit de onderdelen Kunst (algemeen) en Beeldende Vormgeving. Op het Schoter kunnen de onderdelen door verschillende docenten gegeven worden.

Kunst (algemeen)

Kunst (algemeen) wordt ook wel kunst & cultuur of algemene kunsttheorie genoemd en gaat over alle kunstdisciplines: beeldende kunst (zoals schilderkunst, architectuur en film), muziek, dans en drama. Je leert kunst te begrijpen en te verklaren vanuit de maatschappelijke en culturele context. Ook leer je verbanden te leggen tussen verschillende perioden en onze tijd en met andere culturen door erover te lezen, schrijven, praten én door veel te kijken en te luisteren.

De examenstof bestaat uit vier onderwerpen uit de westerse kunstgeschiedenis. Dit zijn altijd Cultuur van het moderne uit de eerste helft van de twintigste eeuw en Massacultuur vanaf 1950. Daar komen nog twee van de volgende onderwerpen bij: Cultuur van de kerk van de elfde tot en met de veertiende eeuw, Hofcultuur van de zestiende en zeventiende eeuw, Burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw of Romantiek en Realisme van de negentiende eeuw.

Bij toetsen krijg je vragen naar aanleiding van afbeeldingen van kunstwerken en film- dans-, theater- en muziekfragmenten. Daarom worden het Centraal Examen en de meeste toetsen op de computer afgenomen.

Het onderdeel Kunst Algemeen begint in 4 vwo en wordt met een Centraal Examen afgesloten.

Beeldende Vormgeving

Bij het vak beeldende vormgeving ben je vooral bezig met het maken van eigen beeldend werk, zowel tweedimensionaal als driedimensionaal. Je verbeeldt je ideeën via schilderen, tekenen, filmen, beeldhouwen, fotografie, en/of computerbeeldbewerking. Niet alleen het eindwerkstuk is daarbij van belang maar ook het oriënteren op het onderwerp, het onderzoeken van mogelijkheden qua materiaal en techniek, presenteren en reflecteren op eigen en andermans werk.

Het jaar is opgedeeld in perioden en voor beeldende vormgeving wordt er elke periode gewerkt aan een praktische opdracht en dat levert elke periode een cijfer op. Ook lever je elke periode een reflectieverslag in waarin je laat zien en beschrijft hoe je beeldende creatieve proces is verlopen.

In de praktijklessen beeldende vormgeving zullen de verschillende onderwerpen deels aansluiten op de theorie die behandeld wordt bij Kunst (algemeen), zoals de geschiedenis en ontwikkeling van de beeldende kunst, de verschillende kunststromingen en de beeldaspecten die bij beeldend werk horen.

Het onderdeel beeldende vormgeving is vooral een praktijkvak en heeft geen centraal examen. Het schoolexamen drama begint in 4 vwo en wordt afgerond in 6 vwo.

kunst (drama)	vwo
----------------------	------------

Kunst (drama) is een examenvak dat bestaat uit de onderdelen Kunst (algemeen) en Drama. Op het Schoter kunnen de onderdelen door verschillende docenten gegeven worden.

Kunst (algemeen)

Kunst (algemeen) wordt ook wel kunst & cultuur of algemene kunsttheorie genoemd en gaat over alle kunstdisciplines: beeldende kunst (zoals schilderkunst, architectuur en film), muziek, dans en drama. Je leert kunst te begrijpen en te verklaren vanuit de maatschappelijke en culturele context. Ook leer je verbanden te leggen tussen verschillende perioden en onze tijd en met andere culturen door erover te lezen, schrijven, praten én door veel te kijken en te luisteren.

De examenstof bestaat uit vier onderwerpen uit de westerse kunstgeschiedenis. Dit zijn altijd Cultuur van het moderne uit de eerste helft van de twintigste eeuw en Massacultuur vanaf 1950. Daar komen nog twee van de volgende onderwerpen bij: Cultuur van de kerk van de elfde tot en met de veertiende eeuw, Hofcultuur van de zestiende en zeventiende eeuw, Burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw of Romantiek en Realisme van de negentiende eeuw.

Bij toetsen krijg je vragen naar aanleiding van afbeeldingen van kunstwerken en film- dans-, theater- en muziekfragmenten. Daarom worden het Centraal Examen en de meeste toetsen op de computer afgenomen.

Het onderdeel Kunst Algemeen begint in 4 vwo en wordt met een Centraal Examen afgenomen.

Drama

Het onderdeel drama zal vooral bestaan uit veel spelen, vormgeven en presenteren, zowel voor de eigen groep als voor publiek van buiten. We werken zowel op basis van improvisatie als met vaste theaterteksten. Daarnaast komen ook het regisseren en produceren van presentaties aan de orde.

Het jaar is opgedeeld in perioden. Voor drama wordt er elke periode gewerkt aan een praktische opdracht en dat levert elke periode een cijfer op.

Ook lever je over elke periode een reflectieverslag in, waarin staat wat je hebt gedaan en wat je hebt geleerd over het vak drama en waarin je beschrijft hoe je je nog verder wilt en kunt ontwikkelen.

In de praktijklessen drama zullen de verschillende onderwerpen deels aansluiten op de theorie die behandeld wordt bij Kunst (algemeen), zoals de geschiedenis van het theater in hoofdlijnen en de daaruit voortkomende speelstijlen en de daarbij behorende belangrijke theatermakers.

Voor het onderdeel beschouwen wordt er drie maal per jaar een bezoek gebracht aan een theatervoorstelling buiten school en één maal op school. Ook deze bezoeken worden beoordeeld.

Het onderdeel drama is vooral een praktijkvak en heeft geen centraal examen. Het schoolexamen drama begint in 4 vwo en wordt afgerond in 6 vwo.

lichamelijke opvoeding**vwo**

Net als bij alle andere schoolvakken krijg je bij lichamelijke opvoeding te maken met de tweede fase. Dit betekent dat de lessen lo er iets anders uit gaan zien dan ze tot nu toe zijn geweest.

Het vak lo heeft geen centraal schriftelijk examen, maar wel een schoolexamen dat met voldoende of goed moet worden afgesloten. Deze beoordeling krijg je op grond van je aanwezigheid en inzet in de lessen en het vervullen van tenminste vier opdrachten die verzameld worden in je examendossier.

Er zijn drie soorten opdrachten:

1. instructie-opdracht: jullie gaan elkaar lesgeven in een zelfgekozen onderwerp.
2. observatie-opdracht: bij deze opdracht wordt getoetst of jullie in staat zijn om bewegingen te herkennen en te beoordelen.
3. regel-/organisatieopdracht: hier wordt van je verwacht dat je in staat bent om een toernooi of evenement te organiseren of te begeleiden. Van deze opdracht moet je er twee doen.

Als dit alles is afgesloten, volgt er in het eindexamenjaar nog een zogenaamde sportoriëntatie. Er zijn dan drie blokken van drie lessen waarin je een sport kunt gaan doen die niet altijd op school aan bod is gekomen, of een sport die jij heel leuk vindt. Je mag zelf kiezen aan welke sport je gaat deelnemen en hebt de keuze uit bijvoorbeeld judo, bowlen, schermen, klimmen, fitness, streetdance en boogschieten. Het is wel verplicht om aan alle lessen mee te doen.

loopbaanoriëntatie en –begeleiding (LOB)**vwo**

LoopbaanOriëntatie en –Begeleiding (LOB) is een onderdeel van de tweede fase. De bedoeling hiervan is dat je een goede, gemotiveerde keuze voor een vervolgopleiding maakt, omdat je je op de middelbare school bewust verdiept in deze materie.

Op Het Schoter besteed je 40 uur aan LOB verdeeld over de klassen 5 en 6 vwo. Een deel van die tijd werk je hieraan tijdens de mentorles. Je mentor is namelijk de persoon die je in eerste instantie begeleidt bij je studiekeus. Je kunt overigens ook altijd de hulp van de decaan inroepen.

Daarnaast neem je deel aan het aansluitingsprogramma van de Universiteit van Leiden. Je gaat een dag proefstuderen aan de universiteit om kennis te maken met een door jou gekozen studie. Verplicht zijn verder een bezoek aan de opleidingsmarkt in Haarlem en een eindverslag voor LOB in 6 vwo. In 5 vwo komen oud-leerlingen iets vertellen over hun studie-ervaringen.

De overige tijd vul je zelf in. Je gaat bijvoorbeeld naar open dagen en meeloopdagen van opleidingen of doet relevante werkervaring op. Ook kun je extra activiteiten als lidmaatschap van de leerlingenraad opvoeren als LOB-activiteit.

maatschappijleer**vwo**

Maatschappijleer houdt zich bezig met maatschappelijke vraagstukken. Dat betekent dat het gaat om problemen of situaties waar meer mensen bij betrokken zijn en de overheid (de politiek) zich mee bemoeit. Daarnaast is het zo dat verschillende groepen mensen een rol spelen waardoor verschillende, vaak tegengestelde belangen bestaan. Dit zorgt ervoor dat een maatschappelijk probleem niet makkelijk opgelost kan worden.

Bij maatschappijleer gaat het er niet om dat je zomaar overal een mening over hebt. Even belangrijk is dat je een maatschappelijk probleem kunt analyseren.

Dat betekent dat je in staat bent om bijvoorbeeld te onderzoeken welke groeperingen betrokken zijn bij een probleem, welke belangen zij hebben, wat de rol is van de media en welk beleid de overheid ontwikkelt om het probleem op te lossen. Pas als je helemaal begrijpt hoe iets in elkaar zit, kun je een beargumenteerde mening vormen.

Bij maatschappijleer behandelen we verschillende onderwerpen.

De Rechtsstaat: Wat is een rechtsstaat en hoe werkt deze in de praktijk? Wat staat er bijvoorbeeld in de grondwet en welke rechten en plichten hebben burgers en overheid? Mag je bijvoorbeeld zomaar altijd zeggen wat je wilt, ook als dit beledigend is voor een ander? Hoe werkt het strafrecht in Nederland?

Als gast spreker komt bij dit onderwerp een ex-crimineel een gastles geven.

Parlementaire democratie: Hoe werkt democratie in de praktijk? Wat is bijvoorbeeld de taak van de koningin en hoeveel macht heeft de premier? Ook gaat het om de ideeën en standpunten van de verschillende politieke partijen zodat je uiteindelijk zelf in staat bent om een eigen politieke keuze te maken.

In verband met dit onderwerp brengen we een bezoek aan de Tweede Kamer in Den Haag.

De pluriforme samenleving: in Nederland wonen mensen met verschillende achtergronden samen. Vaak wordt gesproken over de 'multiculturele samenleving'. Aan de orde komen bijvoorbeeld het ontstaan van de pluriforme samenleving, de verschillen tussen de culturen, de meningen van politieke partijen over de pluriforme samenleving en de verschillende visies die je hierop kunt hebben.

Verzorgingsstaat: Nederland is een verzorgingsstaat: iedereen toegang heeft tot bijvoorbeeld onderwijs of gezondheidszorg. Als je ziek of werkloos bent, heb je recht op een uitkering. Maar hoe is dit ontstaan? Waarom staat de verzorgingsstaat steeds meer ter discussie? Hoe zit het met armoede in Nederland? Hoe groot is de ongelijkheid in de maatschappij? Wat is je eigen mening hierover.

natuurkunde

vwo

De natuurkunde in ons dagelijks leven is de basis voor de leerstof in 4, 5 en 6 vwo. Zo komen in de natuurkunde onderwerpen aan de orde als de elektrische huisinstallatie, lichtbeelden, krachten in de sport, brandstofverbruik in het verkeer, automatisering, verwarmen en isoleren, radioactiviteit, straling, beweging in de sport, elektromotoren, opwekking van elektriciteit, elektrische en magnetische velden, verkeersveiligheid en kernenergie.

Achter deze onderwerpen ligt de wat meer abstracte wereld van formules en wetmatigheden in de natuurkunde. Het vak leunt daarom vanaf het begin vrij zwaar op wiskundige vaardigheden. Dat is nieuw ten opzichte van de onderbouw. Natuurkunde als vak vereist naast een gezonde dosis nieuwsgierigheid ook inzicht in de 'materie'. En waar je het wel eens even moeilijk zult hebben met het tempo of met de leerstof, heb je doorzettingsvermogen nodig.

Je oefent ook met onderzoeksvaardigheden: kleinere practica in de vierde en vijfde en een praktische opdracht samen met wiskunde en scheikunde in 6 vwo (Geen Domino). Meestal voer je het onderzoek in tweetallen uit. Trouwens, ook op het gebied van probleemoplossingen (opgaven maken) is samenwerken onvermijdelijk!

Je zult ook regelmatig thuis of in de les de computer gebruiken om de leerstof beter te begrijpen, en om gegevens te meten en te verwerken (het programma Coach).

Wil je meer weten over natuurkundige onderwerpen? Kijk op www.natuurkunde.nl of www.kennislink.nl. Het vak heeft een schoolexamen en wordt afgesloten met een centraal schriftelijk examen. Vervolgopleidingen liggen op het terrein van de techniek, de sport en de medische wereld.

Het vak Nederlands bestaat uit twee onderdelen: taalvaardigheid en letterkunde. Het taalonderwijs besteedt aandacht aan de vier belangrijke aspecten van ons taalgebruik: lezen, luisteren, schrijven en spreken. Bij de eerste twee onderdelen ben je bezig met het analyseren van het taalgebruik van anderen, bij de laatste twee met dat van jezelf.

Wanneer je werkt aan lezen en luisteren, leer je welke verschillende soorten teksten er bestaan, hoe teksten zijn opgebouwd, welk doel een schrijver of spreker met zijn tekst nastreeft en hoe hij probeert in te spelen op het publiek dat hij wil bereiken. Veel aandacht gaat ook uit naar het leren onderscheiden en beoordelen van de argumenten die hij gebruikt.

Bij de onderdelen schrijven en spreken gebruik je zelf actief je taal en ga je de kennis toepassen die je bij lezen en luisteren verworven hebt. Daarbij moet je je bovendien bezighouden met het zoeken naar documentatie, het opzetten van een goede argumentatie en het correct formuleren en spellen.

Omdat het bij taalvaardigheid alleen maar om vaardigheden draait, oefen je veel. Je werkt met behulp van de methode Nieuw Nederlands aan teksten met opdrachten, maakt samenvattingen, voert allerlei schrijfopdrachten uit, houdt voordrachten en debatten en luistert naar die van je klasgenoten.

Bij het onderdeel letterkunde lees je moderne verhalen, romans en gedichten. De bedoeling is dat je deze teksten ook als literaire en culturele uitingen leert beoordelen. Daarvoor moet je nadenken over de verschillende literatuursoorten die er zijn en over de literaire technieken die schrijvers gebruiken (literaire begrippen en stijlfiguren).

Verder maak je bij letterkunde kennis met de Nederlandse literatuur uit vroegere tijden. Je leert deze bovendien te plaatsen in de tijd waarin die ontstaan is.

Voor Nederlands lees je drie historische boeken, acht literaire werken en een poëziebundel.

Bij scheikunde houden we ons vooral bezig met stoffen en hun eigenschappen. Kijk eens om je heen en probeer te ontdekken welke dingen er niet zouden zijn zonder de scheikunde. Met wat overblijft, zouden we nog in het stenen tijdperk leven.

Om achter de eigenschappen van stoffen te komen, doe je veel experimenten; daarna proberen we de ontdekte eigenschappen theoretisch te verklaren en dat wordt in de bovenbouw een flink stuk moeilijker dan je tot nu toe gewend bent.

In de bovenbouw komen de volgende onderwerpen aan de orde: atoombouw, zouten, organische verbindingen, water, reactiesnelheid, zuren en basen, redoxreacties en chemische technieken. De 3D-bouw van stoffen (stereochemie) en verder polymeren en biochemie bewaren we tot in het laatste jaar.

Het doen van onderzoek en het leren zelfstandig om te gaan met apparatuur is een belangrijk onderdeel bij het schoolexamen van het vak scheikunde; daarna wordt het afgesloten met een centraal schriftelijk examen.

Wiskunde is een veelzijdig vak met voor elke leerling wat wils. Je kunt de wiskunde kiezen die het best bij jouw mogelijkheden en jouw vervolgopleiding past. Overigens hangt de wiskundekeuze wel samen met het profiel dat je kiest.

Wiskunde a is de wiskunde die zich richt op twee gebieden: economische gebeurtenissen en onderzoek doen. Zo kun je bijvoorbeeld een formule opstellen voor de verkoop van schoenen bij een bepaalde prijs en kun je bepalen wanneer je het meest verdient. Voor onderzoek doen leer je ook omgaan met grote hoeveelheden gegevens (statistiek) en met kansrekening. Je kunt bijvoorbeeld uitrekenen hoe groot de kans is dat je 30 gram te veel inhoud krijgt als je een blik sperziebonen koopt waar 1000 gram bonen in hoort te zitten. Bij wiskunde a mag je vaak je rekenmachine gebruiken. Er is ook een centraal schriftelijk examen.

Wiskunde b is meer gericht op de technische vakken. Je hebt het nodig als je naar een technische hogeschool of universiteit wilt of als je een exact vak wilt gaan studeren. Bij wiskunde b krijg je naast het rekenen met functies, wat je ook zonder rekenmachine kunt doen en waarbij veel algebra komt kijken, ook meetkunde. De wiskunde is sterk gekoppeld aan natuurkunde; voor sommige onderwerpen werken deze vakken ook samen. Zo leer je bijvoorbeeld de snelheid en de afgelegde weg van een voorwerp uitrekenen met wiskundige technieken.

Ook veel andere berekeningen bij natuurkunde, zoals krachtenberekeningen, maken gebruik van wiskundige technieken. Daarbij is bijvoorbeeld de goniometrie (sin, cos en tan) ook weer belangrijk.

Wiskunde c is de minst "moeilijke" wiskunde. Je krijgt een programma dat vooral gericht is op het profiel "Cultuur en Maatschappij". Verhoudingen, meetkunde, perspectief, procenten en eenvoudige functies. Verder lijkt het programma op dat van wiskunde a. Je mag bij bijna alle onderdelen je rekenmachine gebruiken en je krijgt wat meer aanwijzingen hoe je een antwoord kunt vinden. Net als bij wiskunde a zijn er diverse onderwerpen die alleen in het schoolexamen terugkomen. Er is ook een centraal schriftelijk examen.

Wiskunde a, b en c

In het algemeen kunnen we bij wiskunde a, b en c het volgende onderscheid maken bij de aanpak van een vraagstuk.

Een leerling met wiskunde b moet bij een vraagstuk met algebra tot een oplossing komen.

Een leerling met wiskunde a zou dit moeten kunnen met tussenvragen: toon aan dat de formule ook te schrijven is als .....

Een leerling met wiskunde c wordt op het spoor gezet met de tip om getallen in de formule in te vullen.

Een voorbeeld om het verschil in het gebruik van algebra bij wiskunde a, b en c te illustreren.

Zoek waarden voor x en y die voldoen aan de volgende eisen:

$$x \cdot y = 10 \text{ en } x + 2y = 9$$

Een leerling met wiskunde b moet hier zijn eigen strategie kunnen bepalen en uitvoeren om tot de oplossing te komen.

Een leerling met wiskunde a moet met de hint 'Kun je hieruit een vergelijking vinden met maar één onbekende?' tot de oplossing kunnen komen.

Een leerling met wiskunde c moet kunnen controleren dat $x = 4$ met $y = 2,5$ en $x = 5$ met $y = 2$ de oplossingen zijn en kan een uitleg volgen om tot die oplossing te komen.